

STADSARCHEOLOGIE GENT

Wondelgem, Vroonstalledries – Sint-Sebastiaanstraat, site de Liberteyt

13 december 2021

Archeologienota

DEEL 2 – VERSLAG VAN RESULTATEN BUREAUONDERZOEK

Colofon

Stad Gent

Departement Stedelijke Ontwikkeling – Dienst Stadsarcheologie en Monumentenzorg – Team Stadsarcheologie

Publicatiedatum

13 december 2021

Contact

Geert Vermeiren

Geert.Vermeiren@stad.gent

Tel. 09/2665781

<https://stad.gent/nl/cultuur-sport-vrije-tijd/cultuur/stadsarcheologie>

Postadres

Stad Gent – Dienst Stadsarcheologie en Monumentenzorg

Stadhuis, Botermarkt 1, 9000 Gent

Bezoekadres

Dulle-Grietlaan 12, 9050 Gentbrugge

Tel. 09 266 57 90

Inhoud

Colofon	4
1. Samenvatting	5
2. Beschrijvend deel	7
2.1. Administratieve gegevens / technische fiche	7
2.2. Juridische context	7
2.3. Onderzoekskader	8
2.4. Ruimtelijke situering	8
2.5. Geplande ingrepen en hun impact op het bodemarchief	10
2.6. Archeologisch potentieel	11
2.6.1. Methode en onderzoeksvragen	11
2.6.2. Fysisch geografische situatie	12
2.6.3. Bekende archeologische vindplaatsen	12
2.6.4. Archeologische indicatoren	12
2.6.5. Verstoringshistoriek	13
3. Assessmentrapport bureauonderzoek	14
3.1. Beschrijving aardwetenschappelijke gegevens	14
3.1.1. Geologie	14
3.1.2. Bodemtypes, -erosie en -gebruik	16
3.1.3. Topografie en hydrografie	17
3.2. Gekende archeologische waarden	19
3.2.1. Historisch onderzoek	19
3.2.2. Cartografische gegevens	21
3.2.3. Beschrijving van de gekende archeologische waarden	29
3.2.4. Projectgebied gesitueerd ten aanzien van zijn landschappelijk en culturele kader	31
3.3. Interpretatie onderzochte gebieden	32
3.4. Verwachting t.o.v. archeologisch erfgoed	32
4. Relevante bibliografie	34
5. Thesaurus	35

Colofon

Titel: Wondelgem, Vroonstalledries – Sint-Sebastiaanstraat, site de Liberteyt

Auteurs: Geert Vermeiren

Projectnummer: 2021L145

Opdrachtgever: Stad Gent

Projectleiding: Stadsarcheologie Gent

Erkend archeoloog: Geert Vermeiren, OE/ERK/Archeoloog/2015/00011

Datum: 13 december – 20 december 2021

Wettelijk depotnummer: D/2021/0341/16

Stad Gent – De Zwarte Doos – Dienst Monumentenzorg en Stadsarcheologie Gent

Dulle-Grietlaan 12

9050 Gentbrugge

09/2665790

dienst.archeologie.monumenten@stad.gent

1. Samenvatting

Voor de opmaak van een aanvraag tot omgevingsvergunning voor de verkaveling van een deelgebied gelegen langsheen de Vroonstalledries en de Sint-Sebastiaanstraat dient een archeologienota opgemaakt te worden. Deze aanvraag behelst de verkaveling van een deel van het terrein waarop zich vandaag het woonzorgcentrum de Liberteyt bevindt, met als adres Vroonstalledries 22.

De projectzone situeert zich ten noordwesten van het historische centrum van Gent, meer specifiek in de deelgemeente Wondelgem, en bevindt zich buiten de vastgestelde archeologische zone van Gent. Op dit projectgebied stond in het verleden het voormalige rustoord en de school van Sint-Jozef, respectievelijk gesticht in de jaren 1830 en vanaf 1900 uitgebreid met grootschalige constructies.

De huidige parkeerzone wordt verkaveld tot een zone waarbij twee gebouwen voorzien worden evenals een groenzone. Volgens het gewestplan 'Gentse en Kanaalzone' ligt het project in een zone voor woongebieden. De totale oppervlakte van het projectgebied beslaat 16 092 m² en de af te splitsen zone voor verkaveling beslaat 2485 m². Gezien de perceelsoppervlakte van het projectgebied groter dan 3000 m² is, is een archeologienota waarvan akte is genomen bij de vergunningsaanvraag verplicht.

Tijdens het bureauonderzoek werden enkele onderzoeksvragen gesteld:

> Zijn er archeologische of historische gegevens gekend over de site?

Er zijn weinig archeologische of historische gegevens gekend over de site. De historische gegevens beperken zich tot het cartografisch materiaal vanaf de figuratieve kaart van onroerende goederen in Wondelgem, opgemaakt door Pieter De Buck en Francies Horenbault in april 1576 (Rijksarchief Gent, VZ1 – 421). Hierop is het open karakter duidelijk zichtbaar. Daaropvolgend kaartmateriaal geeft over het algemeen hetzelfde beeld. Vanaf 1900 is duidelijk een kentering zichtbaar. De topografische kaart uit 1904 geeft een eerste grootschalig complex weer binnen het projectgebied wat bevestigd wordt door karter kaartmateriaal en luchtfoto's. In 2007 werd het geheel afgebroken, het terrein ingericht als parkeerzone en in de directe omgeving werd een nieuwbouw voorzien.

Ter hoogte van het projectgebied zelf zijn geen archeologische gegevens gekend.

> Zijn er gegevens gekend over de eventuele versterking van de bodem?

Het projectgebied kende bebouwing voorafgaand aan de grootschalige constructie van het rustoord. Deze verspreide bebouwing kan vastgesteld worden op het historisch kaartmateriaal. Door de bouw rond 1900 van het 'rustoord Sint-Jozef' werd de toen aanwezige bebouwing afgebroken om plaats te maken voor deze nieuwe constructies.

De grootschaligheid van de bebouwing uit 1900 en later, evenals de sloopwerken, hebben er hoogstwaarschijnlijk voor gezorgd dat er geen relevant bodemarchief bewaard is in deze zone.

- > Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische potentieel van het projectgebied?

Het uitgevoerde bureauonderzoek geeft een variërend beeld. Onderzoek dat in de min of meer directe omgeving werd uitgevoerd geeft een beperkt aantal sporen. Te Vroonstalledries 1 werden, niet erg diep onder het maaiveld, restanten aangetroffen van meerdere occupatiefasen in de overgang van de volle naar de late middeleeuwen en in de late middeleeuwen. Verdere aanwijzingen zijn er in de directe nabijheid niet.

Meer naar het noorden is er de site van *Hoeve Dossche* waarrond reeds heel wat historisch onderzoek werd verricht en die de site linkt met de oudste bewoning rond de dries.

Ten noordwesten van het projectgebied bevindt zich ten slotte de site Lange Velden. Hier werden sporen aangetroffen die de site terugbrengen tot in de late bronstijd-vroege ijzertijd

Voor de projectzone is het verwachtingspatroon eerder beperkt.

- > Wat is de impact van de geplande werken?

Het betreft hier een verkavelingsvergunning, waardoor rekening moet gehouden worden met een volledige verstoring van het projectgebied.

- > Is er een archeologische site aanwezig? Zo ja, wat zijn de karakteristieken en de bewaringstoestand ervan? Wat is de relatie met het landschap? Welke waarde heeft de site?

Op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek kan na afweging gesteld worden dat indien er al een archeologische site aanwezig was ter hoogte van het projectgebied, de bebouwing en afbraak van structuren sinds 1900 deze dusdanig hebben verstoord.

- > Is het nodig andere vormen van vooronderzoek in te schakelen om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden?

Gezien de resultaten van het bureauonderzoek lijkt het ons niet aangewezen een bijkomend archeologisch traject te voorzien.

Algemeen kan gesteld worden dat met dit bureauonderzoek gepoogd is een antwoord te formuleren op het belang van het projectgebied voor de ontwikkeling van dit deel van Gent en meer specifiek voor de deelgemeente Wondelgem. Er werd bekeken of er nog eventuele relevante sporen van de gebruiksevolutie en de landschapshistoriek op het terrein zouden bewaard zijn.

Op basis van dit uitgebreide bureauonderzoek kunnen we stellen dat na het assessment van de historische, cartografische en gekende archeologische gegevens er geen kenniswinst te boeken valt in deze zone aangezien het eventueel nog aanwezige archeologisch potentieel door de grootschalige bouwcampagnes verstoord werd.

2. Beschrijvend deel

2.1. Administratieve gegevens / technische fiche

Projectcode	2022L145
Locatie	Oost-Vlaanderen, Gent, Wondelgem, Vroonstalledries, Sint-Sebastiaanstraat; site de Liberteyt
Kadaster/Afdeling/Sectie/Percelen	kad. Afd. 30, Sectie B , nr. 166K
Kadasterplan	Zie figuur 3
Topografische kaart	Zie figuur 5
Bounding Box	104064.220012,197696.501949 : 104114.464661, 197790.824076
Onderdeel Archeologische zone	Nee
Onderdeel GGA	Nee
Grootte percelen:	16 092 m ²
Grootte projectgebied	2485 m ²
Reden van de ingreep:	Verkavelingsaanvraag
Betrokken actoren en specialisten	Daphné Veraart (archeoloog, historisch kaartmateriaal) Marie-Anne Bru (archeoloog)

2.2. Juridische context

Deze archeologienota wordt opgemaakt naar aanleiding van een geplande vraag tot verkavelingsvergunning, van een publiekrechtelijke aanvrager, voor werken BUITEN de Gentse vastgestelde archeologische zone. Volgens het gewestplan 'Gentse en Kanaalzone' ligt het project in een zone voor woongebieden. Het betreft hier dus een zone waarbij de totale oppervlakte van de percelen 3000 m² of meer beslaat en de ingreep minimaal 1000 m².

De oppervlakte van het totale plangebied in kwestie bedraagt 16 092 m².

De voorziene verkaveling beslaat 2485 m², vandaar is men verplicht een archeologienota waarvan akte is genomen, toe te voegen aan de vergunningsaanvraag.

2.3. Onderzoekskader

Aanleiding van dit bureauonderzoek vormt de geplande verkavelingsvergunning voor het projectgebied de Liberteyt. Meer specifiek het deel van dit gebied gelegen langsheen de Vroonstalledries en de Sint-Sebastiaanstraat. De verkavelingsvergunning voorziet in een afsplitsing van het bestaande terrein in een deel voor bebouwing (L-vormig) en daarop aansluitend langsheen Vroonstalledries een groenzone.

Met dit bureauonderzoek wordt de eerste stap gezet van archeologisch vooronderzoek met het oog op het bekomen van een archeologienota waarvan akte is genomen en aldus de behartiging van de archeologische belangen binnen de planrealisatie conform het actueel Vlaams erfgoedbeleid. Finaal formuleert het archeologische vooronderzoek een beargumenteerde inschatting van het potentieel voor kennisvermeerdering van eventueel aanwezige archeologische resten binnen de grenzen van het projectgebied en hoe hiermee om te gaan in het kader van de planuitvoering.

Het projectgebied wordt gekenmerkt door zijn ligging ten noordwesten van de historische kernstad, in de deelgemeente Wondelgem. Het project is gelegen op de terreinen van het woonzorgcentrum de Liberteyt, meer bepaald op de huidige parkeerzone.

Dit gebied had lange tijd een open, landelijk karakter met schaarse bebouwing, en kende een eerste grootschalige bebouwing in 1830.

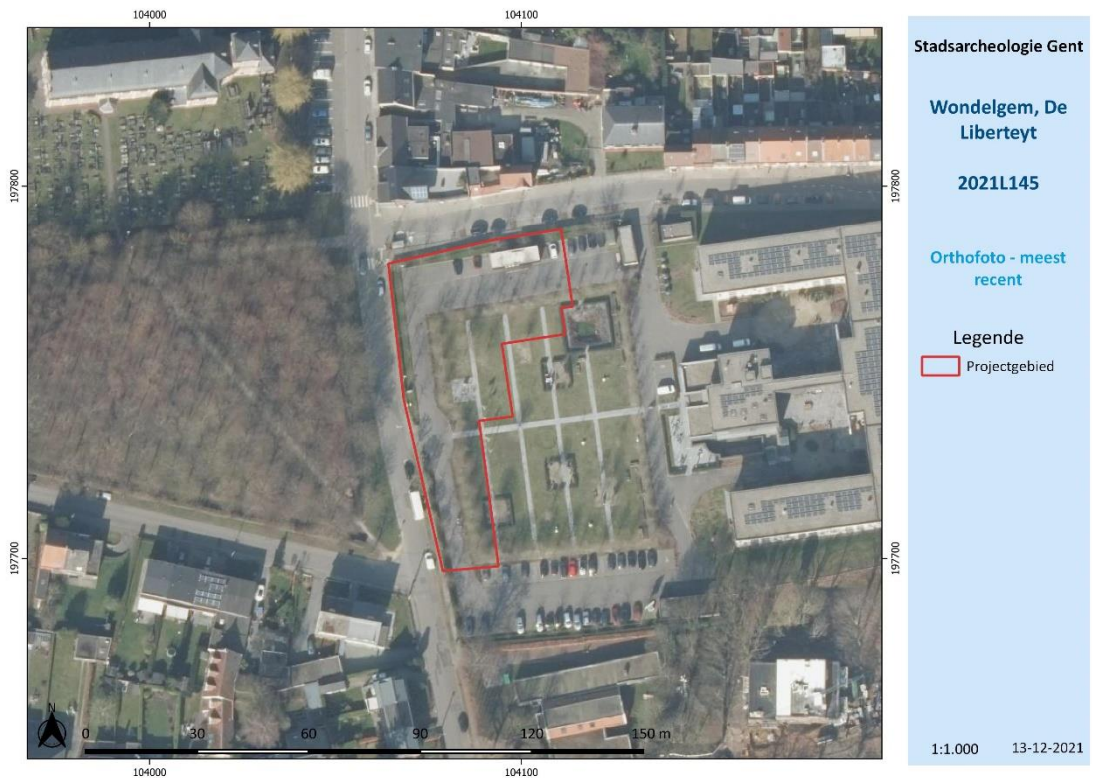
2.4. Ruimtelijke situering

Wondelgem is een deelgemeente van Gent. Het verstedelijkte Wondelgem ligt ten noorden van Gent-centrum, ten zuiden van de buurgemeente Evergem en ten noordoosten van de Gentse deelgemeente Mariakerke.

Wondelgem is lange tijd een landelijke omgeving gebleven met boerderijen en walsites (zie cartografische indicatoren). Door de nabijheid van Gent en de aangename ligging bouwden rijke families er al gauw hun luthoven. In de 19de-20ste eeuw ontstond een stedelijk gordelweefsel met enerzijds de fijnmazige structuur van een woonwijk en anderzijds de weinig doordringbare nevenschikking van bedrijfsgebouwen. In 1827 startte een grootschalige aanleg van haveninfrastructuur te Gent. De Sassevaart werd omgevormd tot het kanaal Gent-Terneuzen.

De projectzone Vroonstalledries – Sint-Sebastiaanstraat (kad. Afd. 30, Sectie B , nr. 166k) situeert zich ter hoogte van de terreinen van het woonzorgcentrum de Liberteyt.

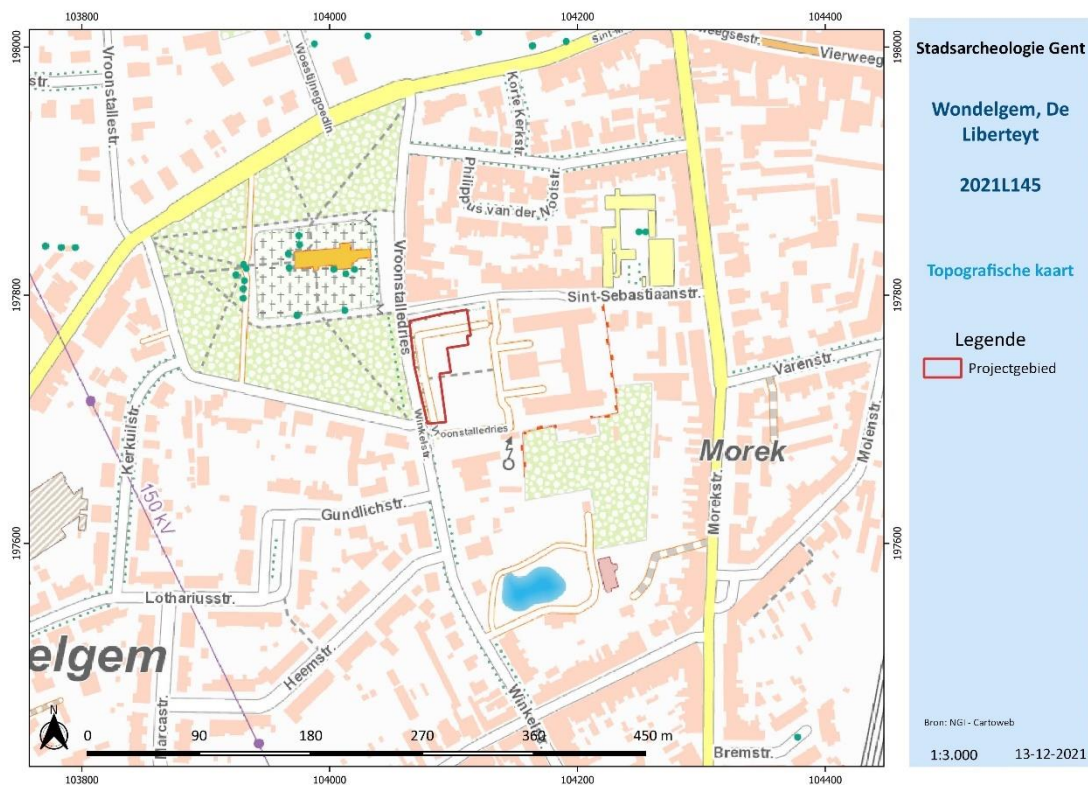
De totale som van de percelen waarop de verkavelingsvergunning van toepassing is, bedraagt 16 092 m², de afgesplitste zone 2485 m², en de site is volgens het gewestplan 'Gentse en Kanaalzone' gelegen in 'woongebieden'.

Figuur 1: Situering projectzone op de meeste recente orthofoto (Eurosense Belfotop & Stad Gent, De Zwarte Doos, Stadsarcheologie)

Figuur 2: Situering projectgebied op de GRB basiskaart (AGIV GRB Basiskaart & Stad Gent, De Zwarte Doos, Stadsarcheologie)

Figuur 3: Situering projectgebied op de Topografische kaart 1981 (NGI en AGIV)

2.5. Geplande ingrepen en hun impact op het bodemarchief

De noordwestelijke hoek van het grote perceel Afdeling 30, Sectie B, 166k (16 092 m²) wordt afgesplitst. Dit nog niet bebouwd stuk is 2485 m² groot. De verkaveling zelf zal geen impact in de bodem veroorzaken. De plannen voor een SVK-Woonmodel op deze plek wel.

Aangezien het een verkaveling betreft dient in deze archeologienota rekening gehouden te worden met een volledige verstering van het archeologisch bodemarchief.

Een deel van de bestaande parking, behorende bij het woonzorgcentrum wordt afgesplitst. Hierbij worden twee zones voorzien voor de inplanting van gebouwen. Deze zullen zich situeren in de hoek Vroonstalledries – Sint-Sebastiaanstraat. Het te bebouwen lot beslaat 1809 m² en wordt voorzien van twee constructies, één met maximaal 3 bouwlagen, de andere met maximaal 4 bouwlagen. Errond is nog groen voorzien.

Het zuidelijke deel langsheen Vroonstalledries beslaat ca. 641 m² en wordt voorzien als groenzone.

Figuur 4: Uitsnede uit het bouwplan met aanduiding van de nieuwe percelering (Sogent)

2.6. Archeologisch potentieel

2.6.1. Methode en onderzoeksvragen

Het archeologisch potentieel drukt een verwachting uit ten aanzien van voorkomen, aard, gaafheid en conservering van de archeologische resten in de ondergrond van de planlocatie. Het archeologisch potentieel is gebaseerd op vier variabelen: fysisch-geografische situatie, bekende archeologische vindplaatsen, archeologische indicatoren en verstoringshistoriek. **Telkens werden de relevante bronnen weerhouden en opgenomen.**

Hierbij werden een aantal onderzoeksvragen opgesteld betreffende de projectlocatie:

- > Zijn er archeologische of historische gegevens gekend over de site?
- > Zijn er gegevens gekend over de eventuele versterking van de bodem?
- > Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische potentieel van het projectgebied?
- > Wat is de impact van de geplande werken?
- > Is er een archeologische site aanwezig? Zo ja, wat zijn de karakteristieken en de bewaringstoestand ervan? Wat is de relatie met het landschap? Welke waarde heeft de site?
- > Is het nodig andere vormen van vooronderzoek in te schakelen om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden?

2.6.2. Fysisch geografische situatie

Geologische, geomorfologische en bodemkundige data informeren over de genese van het landschap in het plangebied, de bodemopbouw en de ligging en de stratigrafische positie van sedimenten waarin archeologische fenomenen kunnen voorkomen. Een aantal (prehistorische) vindplaatstypen kunnen bovendien uitgesproken gekoppeld worden aan specifiek aanwijsbare landschapsvormen. De aardkundige data laten ook toe om een verwachting te formuleren ten aanzien van de verschijningsvorm, d.i. de conserveringsgraad van het archeologische erfgoed.

Het projectgebied de 19de eeuw kende tot een voornamelijk agrarisch karakter. Hierdoor heeft het bureauonderzoek zich beperkt toegespitst op de landschappelijke opbouw en het landgebruik van het gebied. Daarvoor wordt bijzondere aandacht besteed aan de relevante ecologische en aardkundige gegevens en bronnen. Volgend kaartmateriaal werd geconsulteerd t.b.v. de aardkundige analyse van de projectlocatie.

Telkens werden de relevante bronnen weerhouden en opgenomen.

- > Tertiair geologische kaart van Vlaanderen
- > Quartair geologische kaart van Vlaanderen
- > Bodemkaart
- > Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen
- > Hydrografische kaart van Vlaanderen
- > Bodemerosiekaart
- > Bodemgebruikskaart

2.6.3. Bekende archeologische vindplaatsen

Dit wijst op vindplaatsen waar de fysieke neerslag van menselijke activiteiten uit het verleden reeds werd vastgesteld en gedocumenteerd. Om een overzicht te krijgen van de bekende archeologische vindplaatsen binnen het projectgebied werd de Centrale Archeologische Inventaris van Agentschap Onroerend Erfgoed geraadpleegd evenals diverse wetenschappelijke literatuur; bestaande uit voornamelijk door Stadsarcheologie Gent opgebouwde en bestudeerde archeologische ensembles en bewaard in De Zwarte Doos. Dit werd aangevuld met het raadplegen van de Inventaris Onroerend Erfgoed (erfgoedobjecten), de Inventaris van de beschermde archeologische sites en de Inventaris van de beschermde monumenten, landschappen en stadsgezichten; evenals de Inventaris van de walsites (de door Stadsarcheologie Gent opgemaakte en bijgehouden inventaris van alle op cartografie voorkomende sites met walgracht op grondgebied Gent). **Telkens werden de relevante bronnen weerhouden en opgenomen.**

2.6.4. Archeologische indicatoren

Archeologische indicatoren omvatten diverse datacategorieën waaronder ook historisch-cartografische, iconografische data en fotocollecties. Omdat het projectgebied zich situeert ter hoogte van tot in de 19de eeuw agrarisch gebied, werd er beperkt aandacht besteed aan het onderzoek van archieven en eventueel eerder uitgevoerd onderzoek naar de historische bebouwing of het landschapsgebruik. Om bij deze casus inzicht te verwerven over de archeologische indicatoren in het plangebied werd onderstaand historisch kaartmateriaal geanalyseerd. **Telkens werden de relevante bronnen weerhouden en opgenomen in het assessmentrapport.**

- > Panorama op Gent, 1534
- > Kaart van Jacob van Deventer, midden 16de eeuw
- > Kaart van Braun en Hogenberg, 1572
- > Kaart van Horenbault, 1619
- > Kaart van Hondius, 1641
- > Kaart van Ferraris, 1771-1777
- > Kaart van G. Goethals, 1796
- > Atlas der Buurtwegen, 1843-1845
- > Primitief kadaster, ca. 1830
- > Popp Kadasterkaarten, 1842-1879
- > Kaart van P. en L. Gérard (1855)
- > Kaart van Gevaert en Van Impe (1878)
- > Plattegrond van Gent door Compijn & Soenen (1912)
- > Luchtfoto, 2018

2.6.5. Verstoringshistoriek

De verstoringsgraad van de planlocatie bepaalt in belangrijke mate de gaafheid en bewaringsgraad van het archeologische bodemarchief. Om een correcte inschatting van de verstoring van de bodem te kunnen maken, kunnen allerhande bronnen van pas komen. Zo kunnen verslagen van bodemonderzoeken of informatie uit de aardwetenschappelijke kaarten een grote rol spelen bij het correct inschatten van de aanwezigheid en van de bewaringstoestand van de archeologische resten. Om een correcte inschatting hiervan te maken werd gebruik gemaakt van volgende bronnen:

- > Kadasterkaart
- > Topografische kaart (1981)
- > Orthogonale luchtfoto
- > Ontwerpplannen

Telkens werden de relevante bronnen weerhouden en opgenomen.

3. Assessmentrapport bureauonderzoek

In dit assessmentrapport wordt alle beschikbare en van nut zijnde informatie uit het bureauonderzoek samengebracht. Deze informatie dient als basis voor een gemotiveerde archeologische kijk op de eventueel aanwezige archeologische erfgoedwaarden en de uit te voeren acties.

3.1. Beschrijving aardwetenschappelijke gegevens

3.1.1. Geologie

Rivierduinen en dekzandruggen¹ waren een wezenlijk onderdeel van het landschap bij het ontstaan en de vroege ontwikkeling van de stad Gent en zijn omliggende gebieden. Zo werd de oudste portus of middeleeuwse handelsstad aangelegd op een dekzandrug (Zandberg), terwijl aan de oostzijde (het Sint-Baafsdorp) en in het westen (Ekkergem en de Brugse Poort) de rivierduinen en dekzandruggen aan de bewoners de kans boden om nabij de winterbedding van een rivier een veilige woonplaats te bouwen. Terwijl de Sint-Pietersabdij gevestigd is op de Blandijnberg, ligt de Sint-Baafsabdij op het westelijke uiteinde van een dekzandrug. Op de vlakke delen van de dekzandruggen met zandleem werden kouters ontwikkeld, zoals de Sint-Baafskouter, de Mariakerkekouter en de Kouter in het centrum van Gent.

Voor geologen zijn dekzanden een geomorfologisch fenomeen, typisch voor een periglaciaal rivierenlandschap. Tijdens de laatste ijstijd, vooral in het Laat-Glaciaal, waren de omstandigheden gunstig voor windwerking zoals men dit vandaag kan waarnemen in de woestijn of aan onze kust.

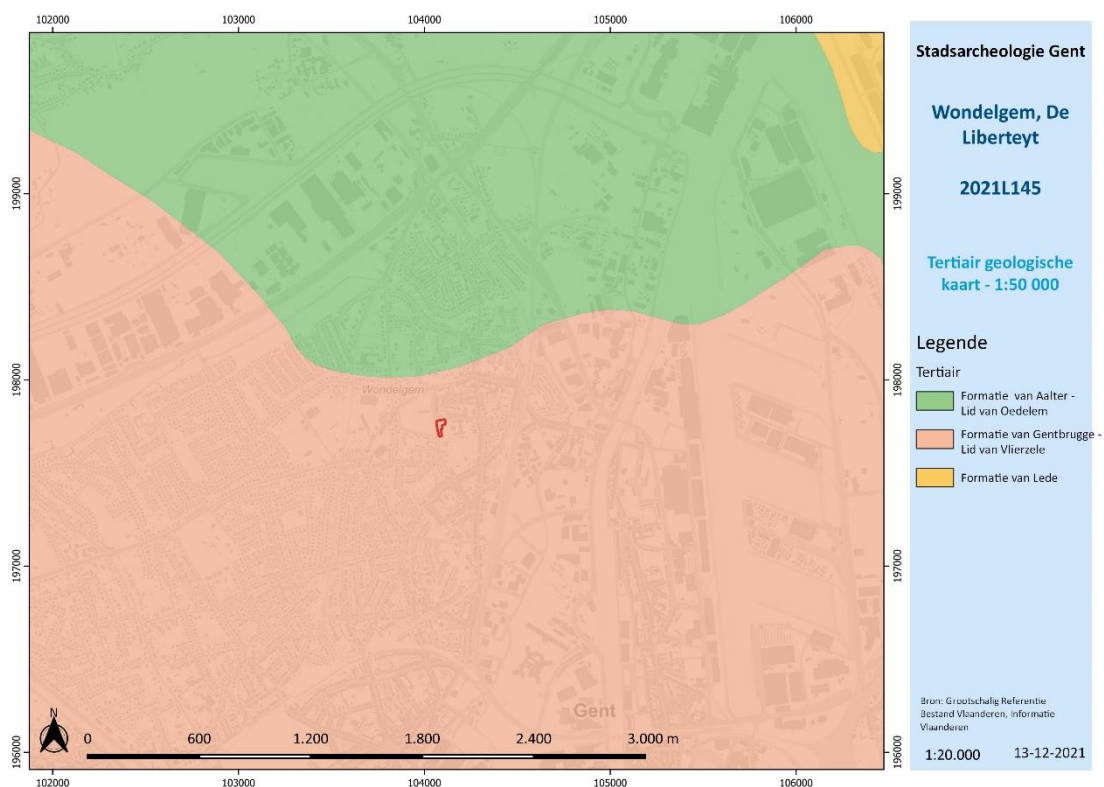
Op bodemkaarten worden ze gekarteerd als zandleembodems. Men vermoedt een Laat-Glaciaal ouderdom. In en rond Gent zijn, dankzij de Kwartairkaart, minstens een vijftal dekzandruggen te identificeren. Ten noorden van de Blandijnberg ligt een dekzandrug: de Kouter en de Zandberg. Een tweede dekzandrug, ten oosten van Gent, komt overeen met de Sint-Baafskouter. Ten zuidoosten heeft men de dekzandrug van Ledeberg. Bij Ekkergem vindt men een kleine, lage dekzandrug. En ten slotte ligt er een grote dekzandrug ten westen van Gent: Mariakerkekouter. Nadien tot in recentere periodes had de wind nog vrij spel op rivierduinen en onbedekte zandruggen. Het materiaal bleef zich eolisch verplaatsen maar het landschap veranderde niet meer drastisch van uitzicht.

Zoals blijkt speelde erosie een belangrijke rol bij het uitschuren van de Vlaamse Vallei in het begin van het Kwartair (Pleistoceen). De Blandijnberg ontsnapte aan die erosie en vormt zo een tertiaire getuigenheuvel, bedekt met Bartoon-klei. In de vallei zelf is veel van het tertiaire weg geërodeerd en later door kwartaire afzettingen bedekt. Rond de stad ligt het tertiaire substraat (ten noorden van de stad is dit het lid van Vlierzele) onder een dik Kwartair dek bedolven (dikwijls meer dan 20 m).

Op de Tertiair geologische kaart situeert het projectgebied zich binnen het Lid van Vlierzele. Dit bestaat voornamelijk uit fijn zand, duidelijk horizontaal of kruisgewijs gelaagd, soms homogeen, met veel tubulaties. Naar onder toe gaat het over in een meestal homogeen, kleilig zeer fijn zand, met kleine kleilensjes. Bovenaan komen gedifferentieerde kleilagen met humeuze intercalaties voor. De afzetting bevat slechts weinig macrofossielen. Harde zandsteenbanken komen regelmatig voor; ze

¹ GELAUDE, F., *Gent. Rivierduinen en dekzandruggen*, (Erfgoedmemo, nr. 44), Gent, 2010.

vallen soms uiteen in dunne plakketten. Het Lid van Vlierzele dagzoomt in het midden en het noorden van de provincies Oost- en West-Vlaanderen (ten noorden van de ontsluitingszone van het Lid van Pittem), en in het noordwesten van de provincie Brabant. Het komt voor op enkele toppen van de Zuid-Vlaamse heuvels. Op de vroegere Geologische Kaart is het aangeduid als Plid. Het Lid van Vlierzele ontsluit in een groot deel van het noorden van het kaartblad Gent (22). Ook op de heuveltoppen in het zuiden van het kaartblad werd het Lid van Vlierzele dadelijk onder de kwartaire bedekking aangetroffen. Opmerkelijk is wel dat de dikte op de heuveltoppen gereduceerd is tot een tiental meter, terwijl meer noordelijk de dikte 15 tot 20 m bedraagt. Opvallend is ook de overgang van een meer zandig karakter in het westen naar een meer kleihoudend zand in het oosten. Deze overgang gaat gepaard met het uitwijken van (of eventueel versmelten met) het onderliggend Lid van Pittem. Boorbeschrijvingen, maar vooral de interpretatie van diepsonderingen, laten toe het meer kleihoudende Lid van Vlierzele nog verder onder te verdelen in drie pakketten. Het centraal deel is sterk kleihoudend, terwijl het bovenste deel als homogeen zandig en het onderste deel als heterogeen zandig gekarakteriseerd kan worden².

Figuur 5: De projectzone aangeduid op de Tertiaire geologische kaart (MVG dep EWBL afd. natuurlijke rijkdommen & energie)

De samengestelde Kwartairprofieltypekaart geeft aan dat het projectgebied zich in FGvE afzettingen bevindt. Deze benaming is een samenstelling van drie verschillende Quartaire facies: Weichseliaan fluvioperiglaciaal zandig facies (F); VroegWeichseliaan valleibodemgrind (Gv); Eemiaan (E)³.

Het Weichseliaan fluvioperiglaciaal zandig facies (F) bestaat uit een zandig lithosoom dat gescheiden is door een fluvioperiglaciaal lemig facies. Het is onderverdeeld in een onderste en

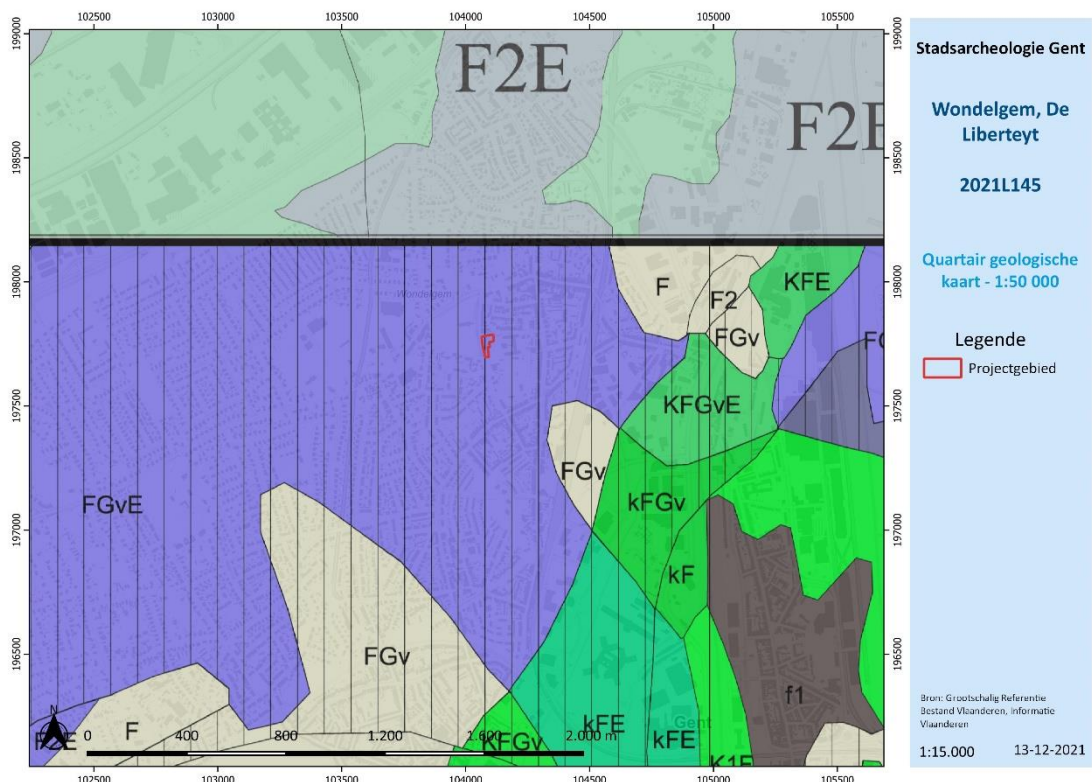
² DEPRET, M. & WILLEMS, W., *A record in situ of Nummulites laevigatus (Brugière 1892) in sediments of Lutetian age in the area around Zeebrugge (NW-Belgium) and its stratigraphical consequences*, in: *Tertiary Research*, 5 (1), 1983, p. 25-37.

³ DE MOOR, G., *Toelichting bij de Quartaairgeologische kaart, Gent, Kaartblad 22, Gent, 2000, pp. 25-34.*

bovenste zandig complex. Het onderste zandig complex bestaat uit middelmatig fijn tot middelmatig grof zand dat zwak glauconiethoudend is en naar onder toe zelfs grover wordt en talrijke grindelementen en schelpresten bevat. Het bovenste zandig complex bestaat uit middelmatig fijn zand met laminae of lenzen van middelmatig zand. Aan de basis komt op vele plaatsen een dunne grindvloer voor. Deze eenheid vertoont cryoturbatie en vorstwiggen. Het Weichseliaan fluvio-periglaciaal zandig facies (F) is hoofdzakelijk gevormd door verwilderde rivieren die onder periglaciaal omstandigheden van de laatste ijstijd actief waren. De afzettingen kent een wisselwerking tussen accumulatie- en erosiefasen. De grindlagen bevinden zich overwegend aan de basis en werden als puinkegelsedimenten geïnterpreteerd, afgezet door verwilderde rivieren.

Het Vroeg-Weichseliaan valleibodemgrind (Gv) is een grof heterogeen basispakket. Het bestaat uit grind die inmenging heeft van zand en klei met grove vegetatieresten. Het grind is opgebouwd uit sedimenten van verschillende oorsprong zoals zandsteenkeien en silex.

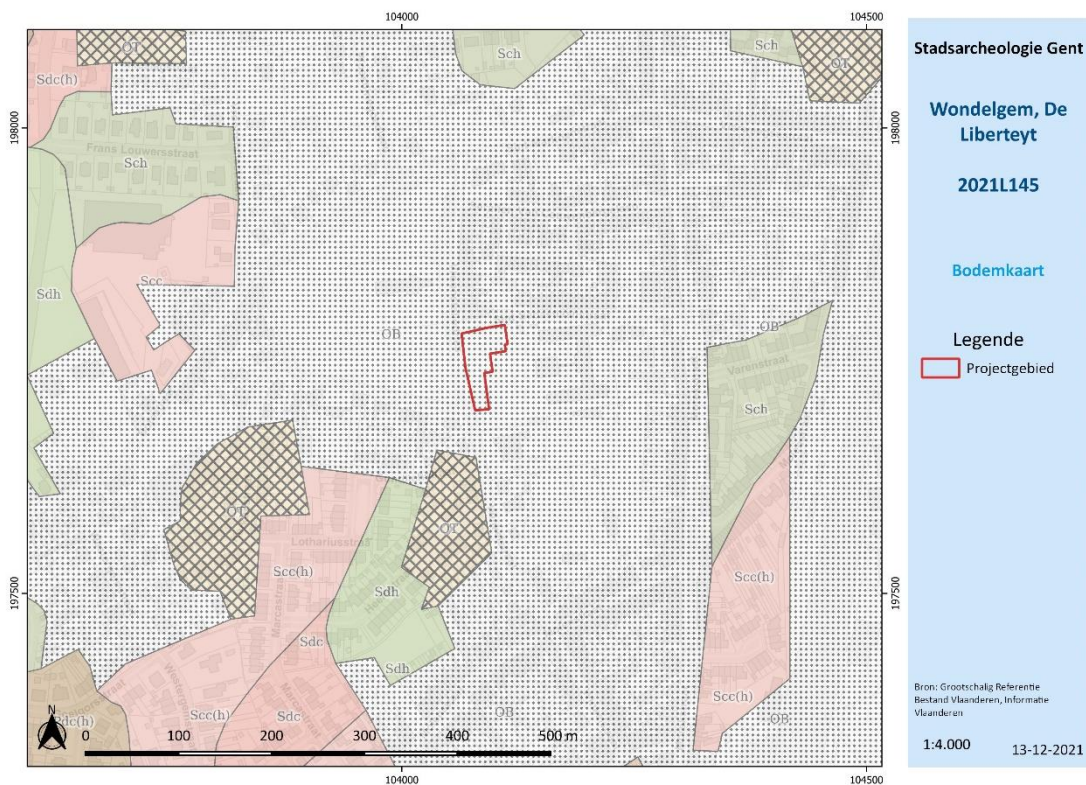
Onderaan liggen mariene zandige facies uit het Eemiaan (E). Het middelmatig fijn zand is grijs tot bleekgroen, soms glauconiethoudend en bevat soms kleiige lagen.

Figuur 6: De projectzone aangeduid op de Kwartair geologische kaart (dov.vlaanderen.be)

3.1.2. Bodemtypes, -erosie en -gebruik

De bodem in de Gentse kernstad staat voornamelijk ingekleurd als antropogeen.

Figuur 7: Het projectgebied aangeduid op de bodemkaart (AGIV)

De bodemerosie- en bodemgebruikskaart leveren voor deze geurbaniseerde omgeving met verharde afwerking geen nuttige info.

In het kader van de ontwerpplannen voor de verkaveling kan een ophijsting weergegeven worden van de huidige verstoringsgraad in de projectzone. Met verstoord wordt bedoeld aanvankelijk bebouwd en vergraven.

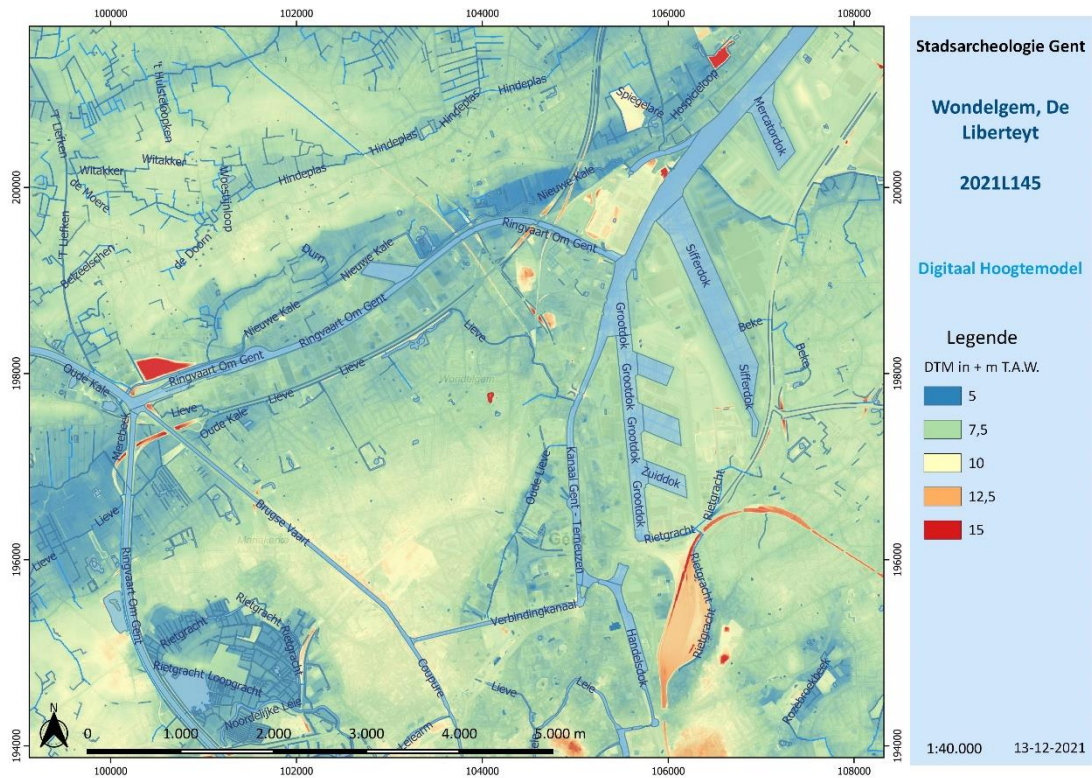
- > Sint-Sebastiaanstraat
 - × **De bestaande verstoring** bestaat uit de afbraak in 2007 van de rustoordvleugel en de aanleg van parkeergelegenheden na de afbraak.
- > Vroonstalledries
 - × **De bestaande verstoring** bestaat uit de afbraak in 2007 van de rustoordvleugel en de aanleg van paarkeergelegenheden en een beperkte groenzone na deze afbraak.

3.1.3. Topografie en hydrografie

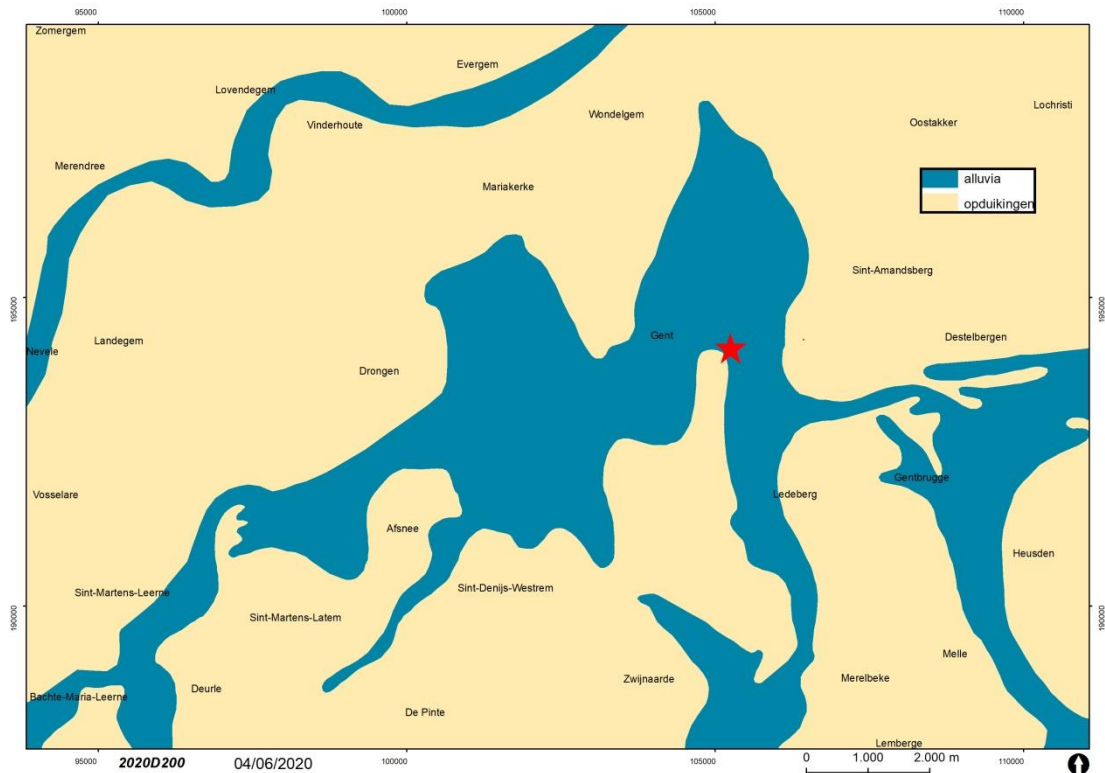
Rivierduinen en dekzandruggen waren een wezenlijk onderdeel van het landschap bij het ontstaan en de vroege ontwikkeling van de stad Gent. Zo werd de oudste portus of middeleeuwse handelsstad aangelegd op een dekzandrug (Zandberg), terwijl aan de oostzijde (Sint-Baafsdoorp) en in het westen (Ekkergem en Brugse Poort) de rivierduinen en dekzandruggen aan de bewoners de kans boden om in of naast de winterbedding van een rivier toch een veilige woonplaats te bouwen. Terwijl de Sint-Pietersabdij gevestigd is op de Blandijnberg, ligt de Sint-Baafsabdij op het westelijke uiteinde van een dekzandrug. Op de vlakke delen van de dekzandruggen met zandleem werden kouters ontwikkeld, zoals de Sint-Baafskouter, de Mariakerkekouter en de Kouter in het centrum van Gent. Door deze landbouwactiviteiten werden meerdere rivierduinen genivelleerd, waardoor ze definitief uit het landschap verdwenen.

Het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II (DHMV II) verschaft enige informatie omtrent de geomorfologie, hydrografie en topografie van het projectgebied.

De ruime omgeving rond het projectgebied kent een vrij vlak reliëf en bevindt zich volgens het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM) tussen 7,5 m TAW en 8 m TAW.

Figuur 8: Projectie van de projectzone op het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen (AGIV)

Figuur 10: Kaart van de oorspronkelijke alluvia van Leie en Schelde rond Gent (Stad Gent, De Zwarte Doos, Stadsarcheologie)

3.2. Gekende archeologische waarden

3.2.1. Historisch onderzoek

Gundinglehem werd voor het eerst vermeld in een charter van 966/967. Het voormalige Wondelgem was een Merovingisch kroondomein zogenaamd Marka. Naast Vroonstalle, het centrum met koninklijke hoeve (op de plaats van het huidige Wondelgem), omvatte dit tevens het oude Wondelgem (gebied rond het huidige Edmond Van Beverenplein) gelegen binnen het Vrije van Gent. Beide delen werden gescheiden door de Rietgracht, die vandaag, toepasselijk, ter hoogte van de Grensstraat moet gesitueerd worden.

Beide delen klimmen op tot de Merovingische periode en hun eerste vermelding dateert uit een oorkonde van 966/967 over de bezittingen van de Sint-Baafsabdij. In deze oorkonde wordt de abdij door koning Lotharius bevestigd in haar bezittingen. Hierin staan zowel de *Villa Gundinglehem* als de *curtis dominicalis Fronestelle* vermeld. Beide domeinen maakten deel uit van een veel uitgestreker gebied, de fiscus Marka die ook Ekkergem en Evergem omvatte en vermoedelijk in de 7de eeuw aan de Sint-Baafsabdij was geschonken. Aanvankelijk was het 'dorp' de belangrijkste kern, maar als gevolg van de Noormanneninvallen en de vlucht van de abt, zag een medewerker van de graaf de kans om zich delen van het gebied toe te eigenen. Vroonstalle werd hierdoor niet alleen het belangrijkste uitbatingscentrum met hoeve, maar ook de kern van de nederzetting.

Getuige van deze hoeve is de zogenaamde *Hoeve Dossche*, gelegen ten noorden van de kerkdries en naast het zogenaamde Woestijnegoed. Deze oorspronkelijke motte zou de laatste getuige zijn van

het omwalde complex Vroonhof-Vroonstalle. Voor dit complex lagen aanvankelijk negen
alleenstaande hoeven opnieuw omringd door grachten.

De oude Sint-Catharinakerk, parochiekerk van Wondelgem, wordt in de literatuur vermeld als een
natuurstenen Romaanse kerk uit het begin van de 12de eeuw. De stichting dienen we vermoedelijk
in de periode 1105-1156 te situeren. Aanvankelijk ging het om een kapel die ter hoogte van de
huidige watertoren (Maisstraat-Anjelierstraat) stond. In 1200 werd Wondelgem een zelfstandige
nederzetting met volgende grenzen: ten noorden liep de Durme-Kale; ten oosten vloeiden de
Schipgracht en de Lieve; ten westen werd Wondelgem gescheiden van Mariakerke door een grens
die uitliep op de Rietgracht die dan in zuidwestelijke richting afboog. De kapel/kerk werd verheven
tot parochiekerk. In de directe nabijheid van deze kerk stond het Wondelgemkasteel. Deze site
kwam in de 14de eeuw in handen van Lodewijk Van Male. Op deze plaats stond reeds een Borch die
toebehoorde aan Philippe van Maldegem. Graaf Lodewijk liet het kasteel in 1370 verbouwen. Vanaf
dan kreeg het de naam het Paviljoen naar de vorm van één van de gebouwen. Dit kasteel kende veel
ups en downs en was vaak onderhevig aan afbraak en heropbouw, onder andere bij de opstand van
de Witte Kaproenen. Tijdens het conflict met Maximiliaan van Oostenrijk werd het kasteel
afgebroken. Cartografische informatie zoals de kaart van Horenbault uit 1576 (zie cartografische
indicatoren) toont op die plaats ook nog grachten en mogelijks een motte die nog verwijzen naar
het kasteel. Uit het artikel van Heins kunnen we afleiden dat in 1911 zowel van het kasteel als van
de kerk nog restanten zichtbaar waren.

De Sint-Catharinakerk werd in volle beeldenstormtijd (1579) verwoest en in een openbare veiling
gesteld om afgebroken te worden. In 1584 werd de opgelopen schade enigszins hersteld, maar de
oude 'glorie' kwam niet meer terug. Bij het herstel van onze gewesten na de beeldenstormtijd werd
er besloten om de nieuwe Sint-Catharinakerk in Vroonstalle te bouwen, op het gedeelte van
Wondelgem buiten het Vrije van Gent. De Rietgracht (huidige Grensstraat) scheidde beide
Wondelgemdelen. In 1683 werd, op initiatief van bisschop de Hornes, daar de eerste steen gelegd
van de nieuwe Sint-Catharinakerk en dit binnen Vroonstallendries. Deze plek stond bekend als één
van de plaatsen waar de protestantse preken plaatsvonden. Reeds in 1686-1687 werd de nieuwe
kerk afgewerkt. Deze kerk kende nog één grote aanpassing, namelijk in 1903 toen het schip met 3
traveeën werd verlengd.

Wondelgem is lange tijd een landelijke omgeving gebleven met boerderijen en walsites (zie
cartografische indicatoren). Door de nabijheid van Gent en de aangename ligging bouwden rijke
families er al gauw hun luthoven. In de 19de-20ste eeuw ontstond een stedelijk gordelweefsel met
enerzijds de fijnmazige structuur van een woonwijk en anderzijds de weinig doordringbare
nevenschikking van bedrijfsgebouwen. In 1827 startte een grootschalige aanleg van
haveninfrastructuur te Gent. De Sassevaart werd omgevormd tot het kanaal Gent-Terneuzen.

In 1795 werd Wondelgem als zelfstandige gemeente gecreëerd door de Franse overheid. Ook in
Wondelgem werd een 'bureau van Weldadigheid' opgericht. In 1833 werd door de gemeente de
leegstaande vroegere afspanning/herberg 'Het Schutterhof' ter beschikking gesteld. In deze periode
had het reeds de naam 'de Liberteyt'. Deze afspanning was het voormalige lokaal van de
handboogschutters van 'Den Heiligen Ridder Sebastiaan'. Het gebouw was geschikt door zijn grote
zalen. In één van de gebouwen van de herberg werd een ziekenzaal ingericht. Het beheer van deze
werd toevertrouwd aan de Maricollen-Franciscanessen uit Waasmunster.

Door een gulle gift van de familie Gheldolf werd er op de gronden van de herberg een nieuwbouw
opgetrokken. Deze werd voltooid in 1900. Het gebouw was te situeren op de hoek van
Vroonstalledries en de Sint-Sebastiaanstraat (voormalige Schoolstraat). In 1929 werd het complex
uitgebreid met een tweede vleugel in het verlengde van de reeds bestaande. Het complex werd
omgedoopt tot 'Gesticht Sint-Jozef'. Vanaf 1952 werden twee bijkomende vleugels in gebruik
genomen, één in het verlengde van het reeds bestaande complex (langsheen de Sint-

Sebastiaanstraat) en één dwars daarop. Dit 'rustoord' bleef in opstand bewaard tot 2007. Enkele jaren hiervoor was men gestart met de bouw van een volledig nieuw complex, het huidige woonzorgcentrum⁴.

3.2.2. Cartografische gegevens

Relevant kaartmateriaal levert beperkte informatie op. Eén van de oudste beschikbare relevante bronnen in dit genre is de *Kaarte figurative van de prochie van Wondelgem* uit 1576. Hierop is duidelijk het open karakter van Wondelgem terug te vinden. Ter hoogte van het projectgebied is aan de oostzijde van de gekende dries slechts verspreide bebouwing zichtbaar. Deze gebouwen grenzen aan het *Meer Acker*. In totaal kunnen een drietal (mogelijks 4) percelen onderscheiden worden. Op de dries is een centraal open deel te zien, omgeven door bomen. In het centrum is een poel weergegeven met er rond een boomgaard. De wegen rond de dries zijn duidelijk afgelijnd, maar wat nog het meest in het oog springt is de gedetailleerde weergave van de hoeves gelegen rond de dries. De kaart was ook met deze reden opgemaakt. In opdracht van Vigilius van Zuichem, proost van de Sint-Baafskathedraal werd door Pieter de Buck, gezworen landmeter, en François Horenbault, kaartmaker en schilder, een overzicht gemaakt van de hem toebehorende pachtgoederen.

Een effectieve projectie van het huidige kadaster met dit oudere kaartmateriaal is echter niet mogelijk.

⁴ BUYS, D., *Van Sint-Jozef naar 'De Liberteyt'*, in: *Vroonstalle, Jaarboek X*, 2007, Wondelgem, pp. 74-80; DE POTTER, F. & BROECKAERT, J., *Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen*, reeks I, deel 7, Gent, 1864-1870, p. 54-55; VANAVERBEKE, L., *Geschiedenis van Wondelgem*, Wondelgem, 1968, p. 37-38.

Figuur 11: Figuratieve kaart van onroerende goederen in Wondelgem, opgemaakt door Pieter De Buck en Francies Horenbault, april 1576, (Rijksarchief Gent, VZ1 – 421)

Figuur 12: Figuratieve kaart van Langherbrugge (Rijksarchief Gent, Archief Bisdom Gent, Kaarten en plannen, nr. 367)

De *Figurative kaart van Langherbrugge*, afkomstig uit het archief van het bisdom van Gent, geeft een gelijkaardig beeld als voorgaande kaart. Deze kaart dateert uit de 17de eeuw en geeft het

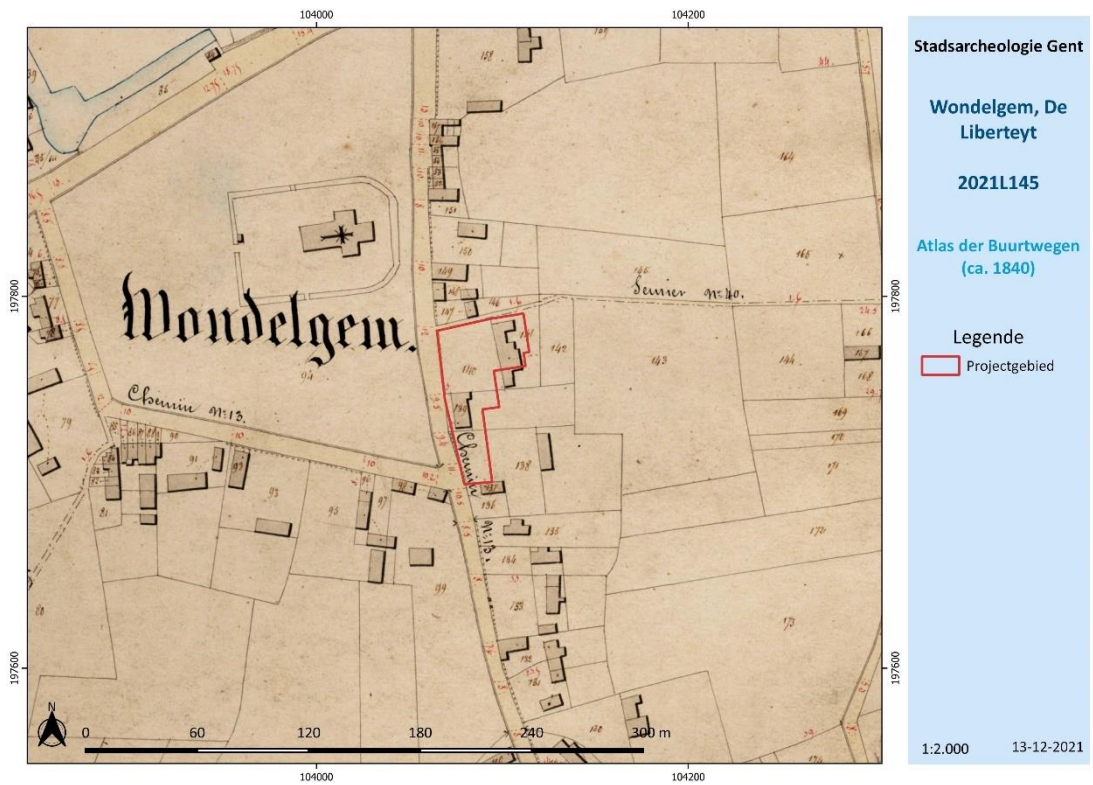
leengoed van Evergem weer. De gelijkenis met de kaart van De Buck en Horenbault (1576) is treffend en de inrichting zowel van de dries als van de hoeves lijken quasi onveranderd.

Figuur 13: Projectie van het projectgebied op de Kaart van Ferraris (1771-1778), Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden en het Prinsbisdom Luik (Koninklijke Bibliotheek van België)

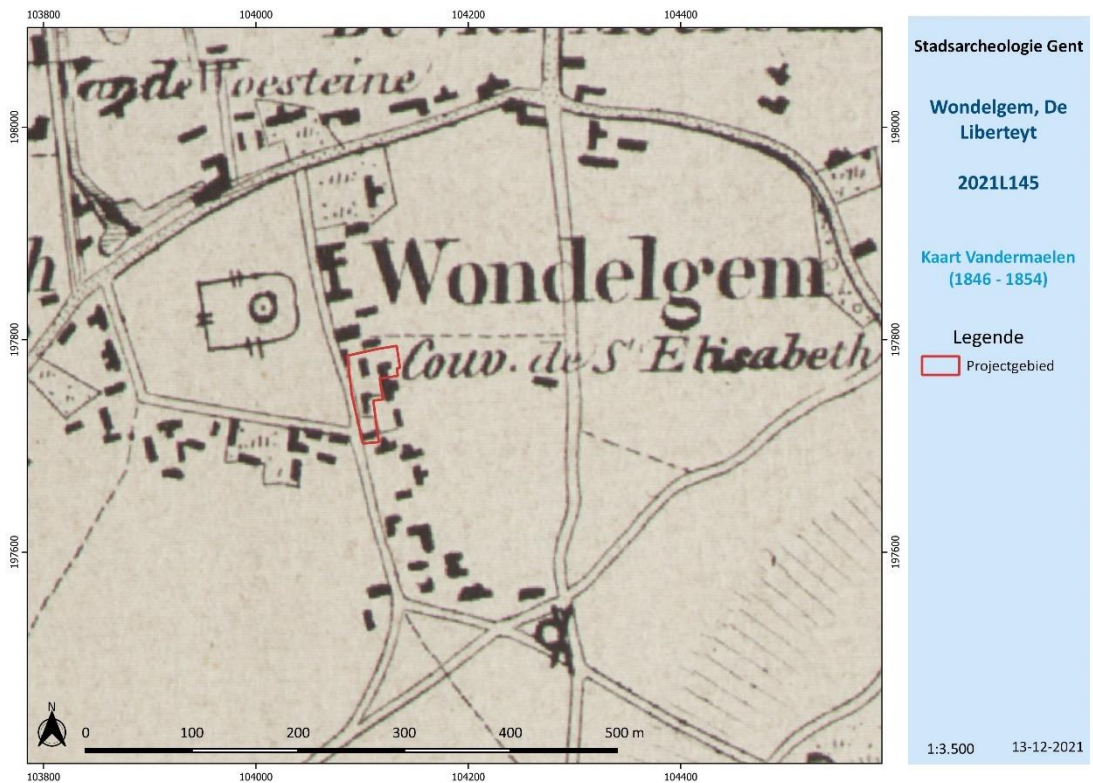
De projectie van het projectgebied op de Ferrariskaart (1771-1778) is enigszins accurater. Hierop is de projectzone duidelijk af te lijnen en zijn drie duidelijk afgelijnde percelen met een vrij éénvoudige bebouwing zichtbaar. De bomenrij te noorden van het projectgebied toont een weg die later zal uitgroeien tot de Sint-Sebastiaanstraat.

Op de Atlas der Buurtwegen uit 1840 is zichtbaar dat in grote lijnen het gebruik van de terreinen binnen de projectzone hetzelfde blijft. Het noordelijke deel van het gebied kent mogelijks een nieuwe constructie die qua impact de voorgaande beide gebouwen bundelt. Het centrale perceel kent geen noemenswaardige aanpassing en op het zuidelijke deel lijkt de bebouwing dwars op de straat bewaard. De weg die op de Ferrariskaart staat is ook hier zichtbaar.

Figuur 14: Het projectgebied geprojecteerd op de Atlas der Buurtwegen (1840) (Provincie Oost-Vlaanderen)

Ook op het plan van Vandermaelen en de Popp-kaarten uit de 19de eeuw is een gelijkaardige situatie leesbaar. Het lijkt alsof er amper nog iets verandert. Enkel op het meest noordelijke perceel lijkt een gebouw toegevoegd. De weg is hier echte minder duidelijk.

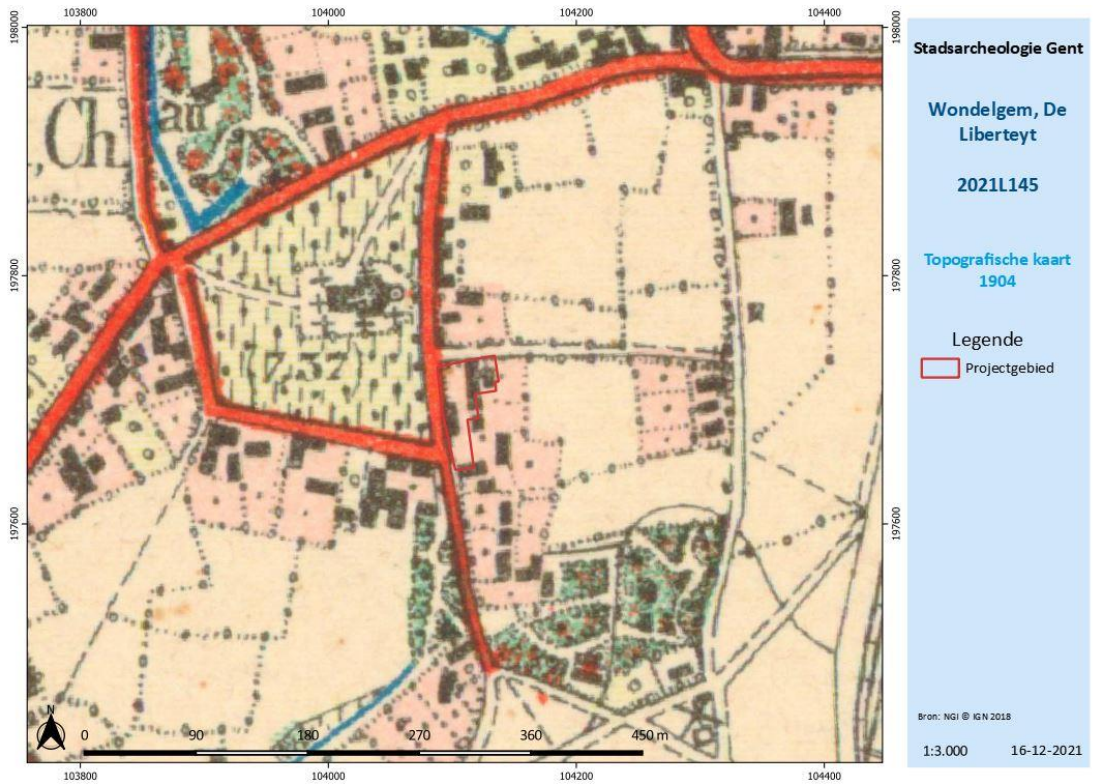

Figuur 15: Het projectgebied geprojecteerd op de Kaart Vandermaelen (1850) (Privéverzameling André Coene en Martine De Raedt, Gent)

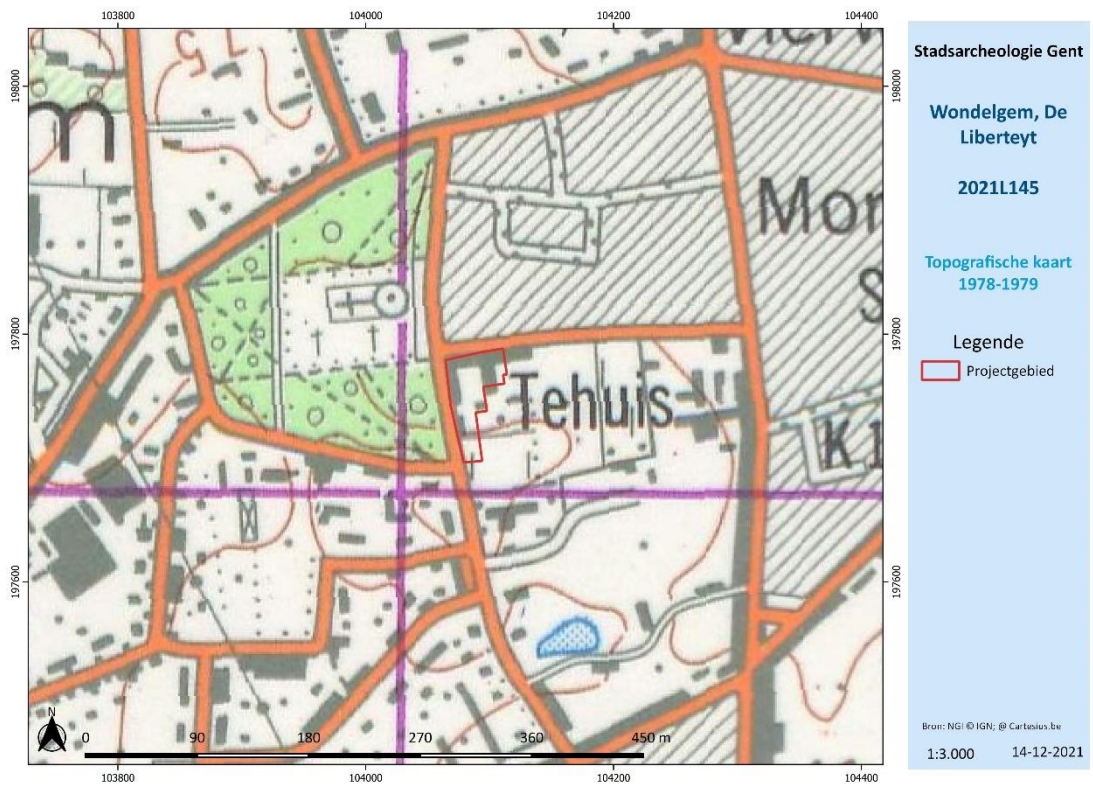

Figuur 16: Atlas cadastrale parcellaire de la Belgique, 1842 – 1879, P.C. Popp
<https://geoservices.informatievlaanderen.be>

Aanvullend op voorgaande kadastrale plannen leveren ook de topografische plannen nog informatie. Op de kaart uit 1904 is al duidelijk te zien dat de ‘veldwegel’ uitgegroeid is tot een effectieve straat. Het gebouwenpatrimonium is echter nog bescheiden. Op het eind van de jaren 1980 staat de totaliteit van het voormalige Sint-Jozef rustoord aangeduid.

Figuur 17: Topografische kaart uit 1904 (NGI)

Figuur 18: Topografische kaart 1978-1979 (NGI)

Ook fotomateriaal over deze zone levert informatie over het grondgebruik. Zo toont onder andere de ortofoto uit 1955 de dichte bebouwing op het projectgebied. Foto's van het rustoord en de verschillende bouwfase, alsook foto's van de afbraakwerken, tonen de grootschaligheid en de impact op het terrein.

Figuur 19: Luchtfoto Vroonstalledries, 1955 (Vlaamse Overheid, Departement Mobiliteit en Openbare Werken, afdeling Algemene Technische Ondersteuning)

Figuur 20: Het gebouwencomplex langsheen de Vroonstalledries. (Lieve De Mey, 2004)

Figuur 21: De gevels langsheen de Sint-Sebastiaanstraat. (Dirk Buys, 2007)

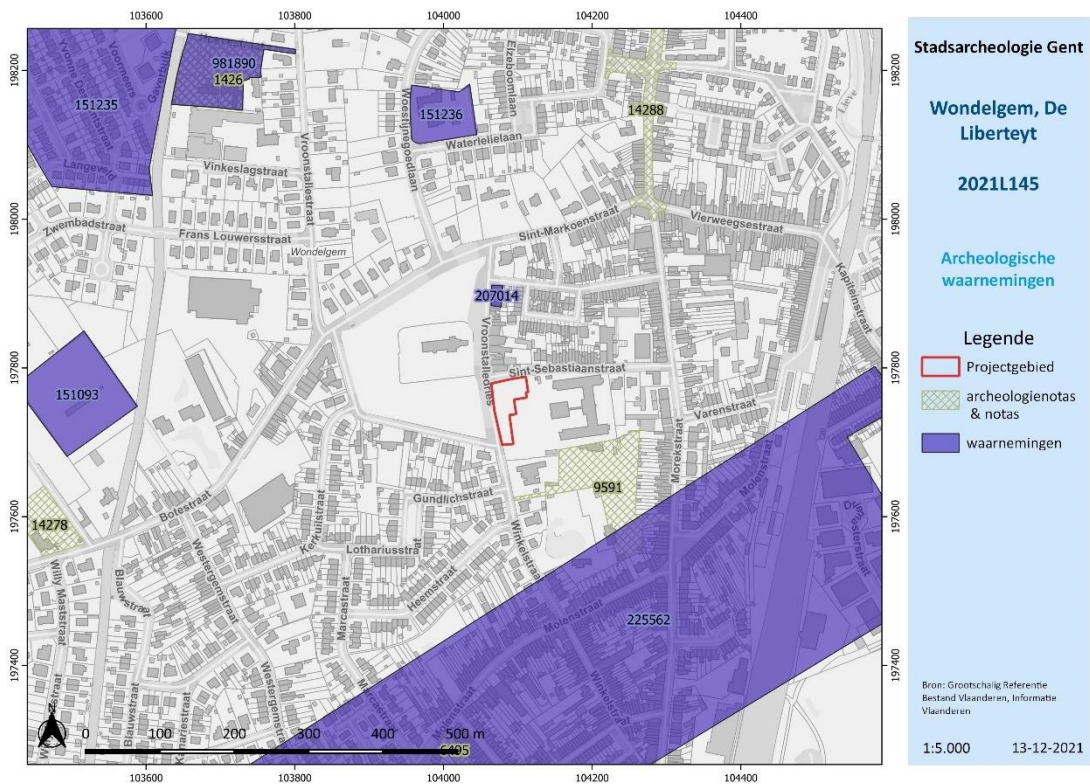
Figuur 22: Afbraakwerken langsheen Vroonstalledries. (Dirk Buys, 2007)

Figuur 23: De eerste nieuwbouw op het projectgebied. (Dirk Buys, 2007)

3.2.3. Beschrijving van de gekende archeologische waarden

Deze indicator wijst op vindplaatsen waar de fysieke neerslag van menselijke activiteiten uit het verleden reeds werd vastgesteld en gedocumenteerd. Als basis kan gebruik gemaakt worden van de Centrale Archeologische Inventaris CAI.

Figuur 24: De op de CAI aangeduide archeologische relictien (Stad Gent, De Zwarte Doos, Stadsarcheologie)

Algemeen is op bovenstaande kaart duidelijk af te lezen dat het huidige projectgebied, noch de directe omgeving, recent het onderwerp waren van een archeologisch traject. In de ruimere omgeving zijn er enkele zones die een aanwijzing kunnen geven, na extrapolatie, voor mogelijk archeologisch potentieel.

Ten noordwesten van het projectgebied bevindt zich CAI locatie 151235, de Lange Velden. Hier werden sporen aangetroffen die de site terugbrengen tot in de late bronstijd-vroege ijzertijd⁵. Getuige hiervan was een circulaire greppel van ca. 11 m diameter. Centraal zat vermoedelijk een graf, maar dit was niet bewaard. Ten zuiden van deze circulaire greppel werd opnieuw een greppel aangetroffen, ditmaal met een gebogen verloop (J-vormig, waarschijnlijk oorspronkelijk ovaal of afgerond rechthoekig). Hierbinnen bevond zich een eenschepige configuratie van minstens 8 kleine paalkuilen. Wellicht ging het hier om een langbed. Uit de postmiddeleeuwen werden nog grachten en greppels aangesneden, waarin wat postmiddeleeuwse scherven werden gevonden en een tweetal scherven grijs aardewerk te dateren in de 13de-14de eeuw.

CAI locatie 207014 gaat om een archeologisch onderzoek⁶ uitgevoerd ter hoogte van Vroonstalledries 1. Op het terrein zijn restanten aangetroffen van meerdere occupatiefasen in de overgang van de volle naar de late middeleeuwen en in de late middeleeuwen. Uit de 12de-13de eeuw werd een gracht aangetroffen die mogelijk uitkwam in een grote waterput; evenals enkele paalsporen, greppelfragmenten en een kuil. In de 14de eeuw bleken deze structuren zeker buiten gebruik en vervangen door nieuwe grachten. Ook de waterput werd toen volledig opgevuld. Uit dit onderzoek bleek tevens dat ondanks de bebouwing het archeologisch niveau nog goed bewaard was en de ondergrond een hoog potentieel had.

Ten westen van het projectgebied zit CAI locatie 151093 ter hoogte van de Botestraat 98-100. Tijdens het archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem⁷ werden een paalkuil en 2 lineaire sporen opgegraven. De info is echter te fragmentair voor verdere analyse.

Ter hoogte van de Woestijngoedlaan 14-16, CAI locatie 151236, werd onderzoek verricht aan de *Hoeve Dossche*. Deze hoeve maakte deel uit van de historische site Vroonstalle. Van de gevel aan de Waterlelielaan kon worden vastgesteld dat hij in fundering in Doornikse kalksteen was opgetrokken. De westzijde van het gebouw bevatte nog de originele 16de-eeuwse vensteropeningen met kruisverdeling. Mogelijk gaat het om herbruik van materiaal van een ouder gebouw van de grachtsite die op deze plaats kan worden gelokaliseerd⁸.

In 2018 werd een archeologisch vooronderzoek met proefsleuven uitgevoerd ter hoogte van de Woestijngoedlaan 9-11. Tijdens het proefsleuvenonderzoek werden restanten van de orangerie, de vijver en een heuvel aangesneden, die alle deel uitmaakten van de grote kasteeltuin behorend bij het vroeg-19de-eeuwse kasteeldomein van het Woestijngoed⁹.

⁵ DE VOS, S., *Wondelgem, Helmkruidstraat, Lange Velden*, in: *Archeologisch onderzoek in Gent 1997-2008*, (Stadsarcheologie. Bodem en monument in Gent, reeks 2 nr. 2), Gent, 2008, p. 186-189.

⁶ MESSIAEN, L. & DE LOGI, A., *Wondelgem-Vroonstalledries – Archeologisch onderzoek – juni 2013*, (DL&H-Rapport, nr. 10), Landegem 2013; DE LOGI, A. & MESSIAEN, L., *Wondelgem, Vroonstalledries 1*, in: *Archeologisch onderzoek in Gent 2015*, (Stadsarcheologie. Bodem en monument in Gent, reeks 2 nr. 7), Gent, 2015, p. 211-217.

⁷ STOOPS, G., *Wondelgem, Botestraat 98-100*, in: *Archeologisch onderzoek in Gent 1997-2008*, (Stadsarcheologie. Bodem en monument in Gent, reeks 2 nr. 2), Gent, 2008, p. 182-185.

⁸ STOOPS, G., *Wondelgem. Woestijngoedlaan 14-16*, in: *Archeologisch onderzoek in Gent 1997-2008*, (Stadsarcheologie. Bodem en monument in Gent, reeks 2 nr. 2), Gent, 2008, p. 190-191.

⁹ DE WITTE, A.S. & DEMOEN, D., *Archeologische prospectie met ingreep in de bodem: Wondelgem (Gent), Woestijngoedlaan 9-11*, (BAAC Vlaanderen, Rapport nr. 820), Gent, 2018.

CAI locatie 225562 verwijst naar een Frans belegeringskampement uit 1678¹⁰, geprojecteerd rondom Gent. De stad zelf werd reeds na 6 dagen ingenomen. Binnen deze zone is er een archeologische verwachting voor restanten van deze verdedigingslinie en het zesdaagse beleg dat gevoerd werd.

Tot slot dient vermeld te worden dat uit het artikel van De Potter op te maken valt dat er in het verleden verschillende vondsten gedaan werden van Romeinse munten. Hij vermeld specifiek een in 1789 aangetroffen bronzen munt met de beeltenis van keizer Augustus¹¹.

3.2.4. Projectgebied gesitueerd ten aanzien van zijn landschappelijk en culturele kader

In de Inventaris bouwkundig erfgoed is in de nabijheidvolgende van het projectgebied volgend erfgoedelement opgenomen:

- > Beschermd cultuurhistorisch landschap site Vroonstalledries te Wondelgem¹², gelegen in het noordwesten van Gent. Deze bescherming is geldig sinds 13-08-1953

Het geheel omvat een zeer grote dries beplant met beuken, eiken, linden en populieren (grotendeels eind 19de eeuw) met ten oosten een omhaagd kerkhof en een parochiekerk. Voorheen ook zogenaamd *Stallendries* of *Spillendries*.

- > Binnen dit gebied is de parochiekerk, Sint Catharina¹³, aangeduid als vastgesteld bouwkundig erfgoed. Deze vaststelling is geldig sinds 14-09-2009. Het geheel omvat de aanduiding als beschermd monument Parochiekerk Sint-Catharina. Deze bescherming is geldig sinds 12-01-1987

De parochiekerk is ingeplant ten oosten van de dries met errond het kerkhof afgesloten met een haag. Tegen de haag bevinden zich zeven statiën van de bedevaartweg van Sint-Catharina en de Heilige Marculphus, daterend van 1915. De barokke parochiekerk van bak- en zandsteen is opgetrokken in 1683-87 ter vervanging van de vroegere kerk, gesitueerd in de huidige Maïsstraat (nu Gent) op de plaats waar nu de watertoren staat.

¹⁰ <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/225562>

¹¹ DE POTTER, F. & BROECKAERT, J., 1864-1870, p. 2.

¹² *Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Vroonstalledries [online]* <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/306639> (Geraadpleegd op 17-12-2021); BOGAERT, C., LANCLUS, K. & VERBEECK, M., *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Gent, Fusiegemeenten, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 4ND*, Brussel – Gent, 1983.

¹³ *Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Parochiekerk Sint-Catharina met kerkhof [online]* <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/26940> (Geraadpleegd op 17-12-2021); BOGAERT, C., LANCLUS, K. & VERBEECK, M., 1983.

3.3. Interpretatie onderzochte gebieden

Op basis van het bureauonderzoek kan volgend verwachtingspatroon vooropgesteld worden.

Het projectgebied ligt aan de oostzijde van de beeldbepalende dries. Dit beschermd cultuurhistorisch landschap is bepalend voor de omliggende gebieden. Uit historisch kaartmateriaal blijkt duidelijk dat deze zone lange tijd een vrij open karakter behield met slechts vrij open bebouwing. De aanwezigheid van akkers geeft ook het landelijke karakter weer.

Er bestaat een rechtstreekse link tussen de projectzone en het beschermde culturele landschap en de aanwezigheid van de schuttersgilde Sint-Sebastiaan binnen het projectgebied, namelijk door de lokalisatie van de staande wip op de dries.

Het zal duren tot 1833 voor er effectieve grote veranderingen plaatsvinden op deze terreinen, wanneer de gemeente de leegstaande vroegere afspanning/herberg 'Het Schutterhof' ter beschikking stelt voor de oprichting van een ziekenzaal.

Rond 1900 vonden grote aanpassingen plaats door de gift van de familie Gheldolf. Hierdoor werd een nieuwbouw opgetrokken. Het gebouw was te situeren op de hoek van Vroonstalledries en de Sint-Sebastiaanstraat (voormalige Schoolstraat). In 1929 werd het complex uitgebreid met een tweede vleugel in het verlengde van de reeds bestaande bebouwing. Vanaf 1952 werden twee bijkomende vleugels in gebruik genomen, één in het verlengde van het reeds bestaande complex (langsheen de Sint-Sebastiaanstraat) en één dwars daarop.

Dit 'rustoord' bleef bewaard tot 2007. Enkele jaren hiervoor was men gestart met de bouw van een volledig nieuw complex, het huidige woonzorgcentrum. Eens dit laatste in gebruik was genomen werd het voormalige complex afgebroken en werd het projectgebied ingericht als parkeerplaats met groenaanplanting.

De specifieke locatie en de voorziene verkaveling met inrichting in een te bebouwen zone en groenaanleg doen vermoeden dat de kans op het aansnijden van eventuele relevante archeologische sporen zeer gering is gezien de grootschalige bebouwing die reeds in het verleden op deze plaats aanwezig was.

3.4. Verwachting t.o.v. archeologisch erfgoed

De reden van de opmaak van deze archeologienota is de aanvraag voor een verkavelingsvergunning. Hierbij wordt een zone voorzien voor bebouwing en groenaanleg. De voorziene verkaveling is van die aard dat eventueel aanwezig archeologisch erfgoed kan bedreigd worden.

De noordwestelijke hoek van het grote perceel Afdeling 30, Sectie B, 166k (16 092 m²) wordt afgesplitst. Dit nog niet bebouwd stuk is 2485 m² groot. De verkaveling zelf zal geen impact in de bodem veroorzaken. De plannen voor een SVK-Woonmodel op deze plek wel. Een deel van de bestaande parking, behorende bij het woonzorgcentrum wordt afgesplitst. Hierbij worden twee zones voorzien voor de inplanting van gebouwen. Deze zullen zich situeren in de hoek Vroonstalledries – Sint-Sebastiaanstraat. Het te bebouwen lot beslaat 1809 m² en wordt voorzien van twee constructies; één met maximaal 3 bouwlagen, de andere met maximaal 4 bouwlagen. Errond is nog groen voorzien.

Het zuidelijke deel langsheen Vroonstalledries beslaat ca. 641 m² en wordt voorzien als groenzone.

De projectzone Vroonstalledries – Sint-Sebastiaanstraat in deelgemeente Wondelgem is lang een zone met vrij open karakter geweest. Het historisch kaartmateriaal (voor de 19de eeuw) bevestigt dit.

Aan deze open bebouwing kwam een einde rond 1900 toen op deze plaats een nieuwbouw werd opgetrokken ter oprichting van het rustoord 'Sint-Jozef'. In de daaropvolgende decennia werd het complex verder uitgebreid. Uiteindelijk zal dit de volledige hoek van Vroonstalledries – Sint-Sebastiaanstraat innemen. In 2007 zal men het in totaliteit afbreken wanneer het nieuwe woonzorgcentrum 'de Liberteyt' is opgetrokken ten oosten hiervan.

Voor deze zone zijn er geen gekende archeologische sites in de onmiddellijke nabijheid voorhanden. Wel blijft de site Vroonstalle refereren naar een oudere kern die tot op heden niet nader bepaald werd, maar mogelijks ten noorden van de dries en het projectgebied kan gelokaliseerd worden.

De grootse bouwcampagne die hier plaatsvond vanaf 1900, alsook de afbraak van dit complex en de inrichting van deze zone tot parking, geven aan dat deze zone een vrij intensief gebruik kende sinds het begin van de 20ste eeuw. Dit laatste zorgt ervoor dat de kans op een bewaring van mogelijke archeologische sporen zo goed als onbestaande is.

Algemeen kan gesteld worden dat de lage bewaringsinschatting in deze oorspronkelijk landelijke omgeving en de grootschalige bouwcampagnes sinds 1900 bij een archeologisch onderzoek GEEN kenniswinst zou opleveren bij een eventueel archeologisch traject.

4. Relevante bibliografie

BUYS, D., *Van Sint-Jozef naar 'De Liberteyt'*, in: *Vroonstalle, Jaarboek X*, 2007, Wondelgem, p. 74-80

DE LOGI, A. & MESSIAEN, L., *Wondelgem, Vroonstalledries 1*, in: *Archeologisch onderzoek in Gent 2015, (Stadsarcheologie. Bodem en Monument in Gent, reeks 2 nr. 7)*, Gent, 2015, p. 211-217.

DE MEY, L., *'Onzen Dries'*, in: *Vroonstalle, Jaarboek VII*, 2004, Wondelgem, p. 3-12.

DE MOOR, G., *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart, Gent*, Kaartblad 22, Gent, 2000.

DE POTTER, F. & BROECKAERT, J., *Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen*, reeks I, deel 7, Gent, 1864-1870.

DEPRET, M. & WILLEMS, W., *A record in situ of Nummulites laevigatus (Brugière 1892) in sediments of Lutetian age in the area around Zeebrugge (NW-Belgium) and its stratigraphical consequences*, in: *Tertiary Research*, 5 (1), 1983, p. 25-37.

DE VOS, S., *Wondelgem, Helmkruidstraat, Lange Velden*, in: *Archeologisch onderzoek in Gent 1997-2008, (Stadsarcheologie. Bodem en monument in Gent, reeks 2 nr. 2)*, Gent, 2008, p. 186-189.

DE VOS, A. & STOCKMAN, L., *Meetjeslandse Toponiemen tot 1600, Band 6 Wondelgem*, 2016, Gent.

DE WITTE, A.S. & DEMOEN, D., *Archeologische prospectie met ingreep in de bodem: Wondelgem (Gent), Woestijnegoedlaan 9-11, (BAAC Vlaanderen, Rapport nr. 820)*, Gent, 2018.

GELAUDE, F., *Gent. Rivierduinen en dekzandruggen, (Erfgoedmemo, nr. 44)*, Gent, 2010.

HEINS, A., *À propos de quelques anciennes constructions a Wondelgem*, Gent, 1911.

MESSIAEN, L. & DE LOGI, A., *Wondelgem-Vroonstalledries – Archeologisch onderzoek – juni 2013, (DL&H-Rapport, nr. 10)*, Landegem 2013.

STOOPS, G., *Wondelgem, Botestraat 98-100*, in: *Archeologisch onderzoek in Gent 1997-2008, (Stadsarcheologie. Bodem en monument in Gent, reeks 2 nr. 2)*, Gent, 2008, p. 182-185.

STOOPS, G., *Wondelgem. Woestijnegoedlaan 14-16*, in: *Archeologisch onderzoek in Gent 1997-2008, (Stadsarcheologie. Bodem en monument in Gent, reeks 2 nr. 2)*, Gent, 2008, p. 190-191.

VANAVERBEKE, L., *Geschiedenis van Wondelgem*, Wondelgem, 1968.

www.onroerenderfgoed.be

www.dov.vlaanderen.be

<http://geovlaanderen.gisvlaanderen.be/geo-vlaanderen/cai/>

5. Thesaurus

Archeologie: Het bestuderen van overblijfselen en voorwerpen of een ander spoor van menselijk bestaan in het verleden, alsook de bestaansomgeving van de mens, waarvan het behoud en de bestudering bijdragen tot het reconstrueren van de bestaansgeschiedenis van de mensheid en haar relatie tot de natuurlijke omgeving en ten aanzien waarvan opgravingen, ontdekkingen en andere methoden van onderzoek betreffende de mensheid en haar omgeving betekenisvolle bronnen van informatie zijn.

Archeologienota: Document, opgemaakt op basis van een archeologisch vooronderzoek, met administratieve gegevens, een verslag over de resultaten van het onderzoek, een voorstel van beslissing en een plan van aanpak voor de maatregelen die daaruit volgen.

Archeologisch onderzoek: Het gebruik van technieken en methoden waarmee archeologische sites, archeologische zones of delen ervan worden opgespoord en onderzocht met inbegrip van archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen.

Bodem: Het bovenste deel van de aardkorst waarin planten kunnen wortelen, samengesteld uit minerale deeltjes en organisch materiaal, inclusief levende organismen. Een bodem ontstaat uit de verweringsproducten van lokale gesteenten of uit afgezette, losse sedimenten.

Bodemstructuur: aggregatietoestand van organische en minerale deeltjes in een sediment tot grotere aggregaten, bepaald door de soort en intensiteit van de onderlinge verbindingen.

Bureauonderzoek: Bureauonderzoek is het verwerven van informatie, aan de hand van bestaande bronnen, over bekende of verwachte bouwkundige of archeologische waarden binnen een onderzoeksgebied, omvattende de aan- of afwezigheid, de aard en de omvang, de datering, gaafheid en conservering en de relatieve kwaliteit ervan.

Centrale Archeologische Inventaris: Databank die archeologische vondstlocaties en indicatoren daartoe in het Vlaams Gewest in kaart brengt en de beschikbare informatie bundelt (afkorting: CAI).

Historische studie: Historische studie is de studie van historische bronnen, zoals documenten en historisch kaartmateriaal. Bepaalde relictten kunnen in historische bronnen reeds vermeld zijn en op oude kaarten weergegeven zijn. Dit geeft interessante bijkomende informatie omtrent de vondsten en de bewaringstoestand in die periode.